

ساختار قدرت در ایران

گذار از عوام گرایی به حامی گرایی و نظامی گرایی دولت

The Power Structure in Iran

A socio-political Analysis

Association of Iranian American Professionals
(AIAP)

Kazem Alamdari

California State University – Northridge

May 28, 2008

چرا بحث پیرامون ساختار قدرت در ایران مهم است؟

► بسیاری در باره ساختار قدرت در ایران نوشته و گفته اند، ولی کمتر پاسخ روشنی که چه کسی قدرت اصلی را در دست دارد داده نشده است.

► **برای نمونه** "هیچ دلیلی وجود ندارد تا زمانی که ندانیم چه کسی قدرت را در ایران در اختیار دارد، بخواهیم با احمدی نژاد دیدار کنیم. او قدرتمندترین فرد در ایران نیست." **باراک اوباما**

► **چگونگی ساختار قدرت سیاسی در ایران، یا چه کسانی قدرت واقعی را در جمهوری اسلامی در دست دارند، و چگونه این ساختار بوجود آمده و کار می کند، موضوع اصلی این سخنرانی است**

ساختار سیاسی قدرت (تیپ ایده آل)

ساختار هرمی قدرت ►

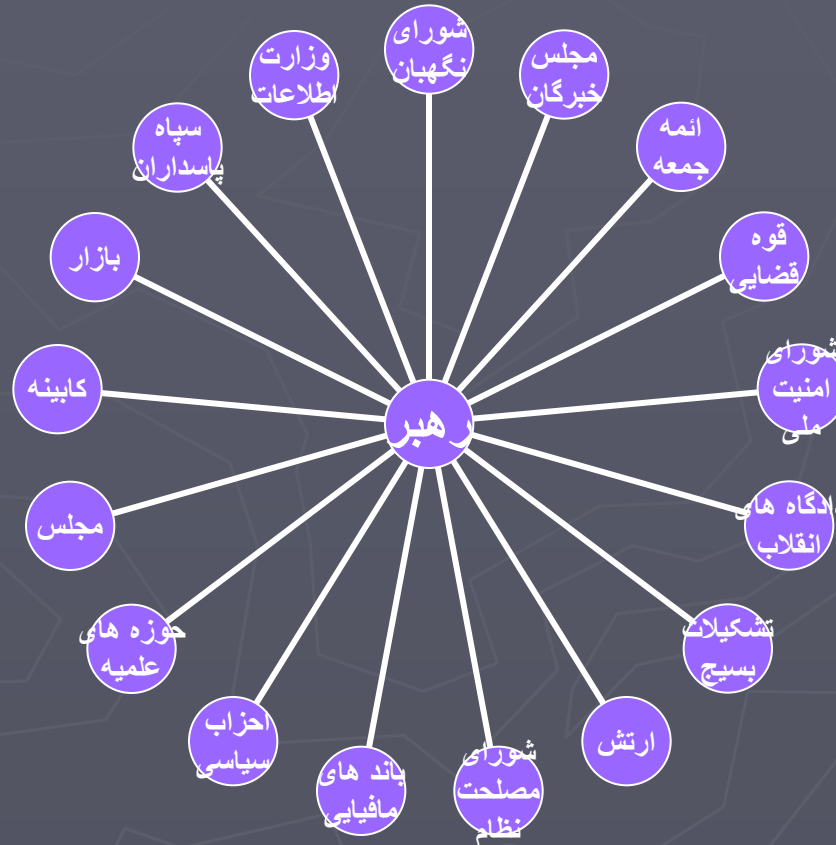
ساختار خیمه ای قدرت ►

چه کسی قدرت اصلی را در ایران دارد؟

► موجودیت این نظام نه بر محور یک فرد، یعنی ولی فقیه، بلکه بر ستون‌های متعدد قدرت موازی و رقیب استوار است.

► این ستون‌های موازی در عین رقابت و تضاد برای حفظ منافع خود با یکدیگر همکاری می‌کنند و از درآمد نفت یا امتیازهای دیگر دولتی بهره می‌برند، و در برابر مراقب حفظ نظام اند.

ستون های ساختار خیمه ای (Canopy) قدرت در ایران

پیشینه ساختار قدرت در ایران

- ▶ هفتاد سال کشمکش و چالش میان:
  - ▶ سلطنت‌طلبان،
  - ▶ سنت‌گرایان مذهبی،
  - ▶ قبیله‌گرایان، جدایی‌طلبان،
  - ▶ ملی‌گرایان
  - ▶ چپ‌گرایان سیاسی
- ▶ سرانجام به انقلاب پوپولیستی (همه با هم) در سال 1357 و تأسیس جمهوری اسلامی ایران منتهی گشت.

پوپولیسم، کلاينتالیسم، و ميليتاريسم

▶ آرايش و تركيب غير طبقاتي قدرت به ساختار سياسي شكل و محتوای ویژه ای داده است که به عوام گرايي، و سپس "حامی گرايي" یا "کلاينتالستی" کشیده شد.

▶ ساختاری که تا به کنون عامل دوام رژیم جمهوری اسلامی بوده است با انتخاب احمدی نژاد به ميليتاريسم گرايش يافته است.

▶ ميليتاريسم بدیل اصلاحات یا برای ممانعت از آن شکل می گیرد

عوام‌گرایی مذهبی در ایران (1979 - 1989)

▶ عوام‌گرایی، ساختاری غیرطبقه‌ای دارای يك رهبری پرجاذبه است که نهضتی تندرو، تمرکزگرا، ایدئولوژیک و سیاسی به شمار می‌رود.

▶ از دیدگاه ایدئولوژیک، این حرکت نشانگر افول طبقه متوسط سنتی است،

▶ يك نهضت عوام‌گرا زمانی به وقوع می‌پیوندد که جامعه وارد بحران ساختاری گذار از نظام کشاورزی به نظام سرمایه‌داری می‌شود.

حامی گرای (Clientalism) چیست؟

- ▶ حامی گرای يك نوع رابطه ساختاری بین يك حامی و پیروان است.
- ▶ حامی (Patron) به معنی شخص برتر یا فردی است که از مقام، منزلت، قدرت و نفوذ برخوردار است.
- ▶ پیرو (Client) يك عامل زیر دست وابسته و تابع است که با دریافت پاداش، به حامی خود خدمت می‌کند.
- ▶ حامی گرای می تواند هم دینی باشد و هم شهپدري (Patrimonial). حامی گرای ایرانی آمیزه‌ای است از این دو

زمینه پیدایش کلاينتالیسم در ایران

- ▶ ساختار نظام ولایت فقیه در ایران از:
- ▶ بطن انقلاب توده گرا، کمیته های خود جوش
- ▶ مناسبات دینی و سنتی،
- ▶ مراجع متعدد شیعی،
- ▶ رهبری فرهمند خمینی، و
- ▶ اقتصاد رانتي حاصل فروش نفت بیرون آمده است.

نفس مذهب در جمهوری اسلامی ایران

ساختار کنونی قدرت سیاسی در ایران بر پایه مذهب شیعی با قدرت موازی و مراجع تقلید چندگانه با حامی گرایی منطبق می‌گردد.

اساساً ساختار قدرت درونی در شیعه بر یک رابطه داوطلبانه میان فقیه و مقلدان او مبتنی است.

طبقات در ایران

► بر خلاف نظام طبقاتی، حاکمیت تنها از گروه های مرفه در برابر طبقات فرو دست تشکیل نشده است، بلکه آمیخته ای از طبقات بالا و پائین در حکومت به وجود آمده است

► در طیف آپوزیسیون نیز بر خلاف مناسبات متعارف از ثروتمند ترین تا فقیرترین قشرهای اجتماعی در برابر رژیم جمهوری اسلامی همسو شده اند

خصالت مافیایی حامی گرایی

- ▶ حامی گرایی همبستگی‌های قومی، صنفی و طبقاتی را از بین برده و در عوض، مردم را در شکل گروه های رقیب با روابط بانندی یا طایفه‌ای سازماندهی می‌کند.
- ▶ روابط حامی گرایی از تقسیم طبقاتی جامعه و در نتیجه از توسعه اقتصادی جلوگیری می‌کند، و فساد را می‌آورد
- ▶ حامی گرایی در درون و خارج بوروکراسی دولتی شکل می‌گیرد.
- ▶ در حامی گرایی سنتی منشأ ثروت به حامی تعلق دارد، در حالی که در گونه مدرن حامی گرایی، منبع درآمدها، درآمد ثابت دولت و در خصوص ایران، منبع عظیم نفت است

باند به جای احزاب

- ▶ بر خلاف نظام طبقاتی، در حامی‌گرایی اتحادیه‌ها و احزاب سیاسی را تضعیف می‌کند.
- ▶ رفسنجانی، ضمن شکایت درباره مشکلات اداره يك دولت چند قدرتی می‌گوید: "در ایران، بسیاری ترجیح می‌دهند به جای احزاب سیاسی باند تشکیل دهند؛ زیرا مسئولیتی برای آنها ایجاد نمی‌کند. در حقیقت، باندها به جای احزاب سیاسی کار می‌کنند"
- ▶ حامی‌گرایی همچنین طبقه متوسط را که ستون فقرات دموکراسی به شمار می‌رود تضعیف می‌کند
- ▶ حامی‌گرایی دولت مرکزی را ضعیف، و آن را به زیر سلطه خود در می‌آورد

نهاد های موازی قدرت

▶ ایران در میان کشورهای نادر جهان است که:

▶ دو ارتش رسمی

▶ دو نظام قضایی

▶ 6 نهاد قانونگذاری مرکزی: مجلس، شورای انقلاب فرهنگی، شورای امنیت ملی، شورای نگهبان، شورای تشخیص مصلحت و شورای وزیران

▶ باند های مخفی پذیرفته شده قدرت سیاسی، نظامی، مالی

▶ رهبران منتخب و منتصب موازی شامل:

▶ استانداران و فرمانداران، ائمه جمعه، هزاران مسجد، قدرت های هستند که با یکدیگر و با مقامات رسمی منتخب، چالش و تناقض دارند.

کمیته امداد امام يك امپراتوری مالی و نیروی سیاسی در دست مؤتلفه اسلامی

► به طور سنتی، جمعیت مؤتلفه اسلامی پیوندهای مستحکمی با حوزه‌های علمیه و بازار داشته است. با توجه به بودجه کمیته امداد، رضا نیری – رئیس آن – اعلام داشته که:

► "در حال حاضر بودجه سالیانه کمیته امداد مشتمل بر 460 میلیارد تومان از بودجه دولتی و 160 میلیارد تومان از سازمان های خیریه (متجاوز از 8/7 میلیارد دلار) می‌گردد". نیری اضافه می‌کند که کمیته امداد 16000 کارمند حقوق‌بگیر و 66000 فرد داوطلب دارد.

► بودجه کمیته امداد بیشتر از 3 وزارتخانه

► حدود 7 تا 8 میلیون نفر زیر پوشش مالی کمیته امداد

پاره ای از کشمکش درون جناحی

- ▶ مقابله بر سر فرودگاه بین‌المللی امام خمینی
- ▶ جدال بر سر نمایشگاه بین‌المللی تهران، صدها هکتار زمین در یکی از بهترین مناطق شمالی تهران
- ▶ وجود جوخه های مرگ در درون دستگاه دولتی، دادگاه، روحانیت، سپاه، وزارت اطلاعات (قتل های زنجیره ای، ترور حجاریان ...)
- ▶ مرگ مرموز سعید امامی و شکنجه همسر او در زندان
- ▶ کُتاک خوردن دکتر صالحی رئیس دانشگاه علم و صنعت
- ▶ سو استفاده های کلان مالی
- ▶ برخورد بین اداره اطلاعات، قوه قضاییه، نمایندگان مجلس
- ▶ دعوت از خارجی ها توسط یک گروه و بیرون راندن توسط دیگران

نظامیان و افراد امنیتی در دولت

- ▶ دخالت سپاه پاسداران انقلاب اسلامی و بسیج در انتخابات،
- ▶ سیاسی شدن سرداران سپاه در آستانه باز نشستگی
- ▶ پیروزی دولت سایه در انتخابات
- ▶ باقر قالیباف رئیس سابق پلیس تهران رضاشاه حزب الهی
- ▶ محمدرضا خاتمی: شکست از يك حزب پادگانی
- ▶ رفسنجانی: شکایت به دادگاه الهی!
- ▶ سردار ذولقدر: استراتژی نظامی حرکت با چراغ‌های خاموش
در انتخابات

نتیجه گیری

- ▶ کلاینتالیسم اهرم بقای جمهوری اسلامی
- ▶ مانع توسعه اقتصادی، سیاسی و مدنی ایران
- ▶ مانع اصلاحات و دموکراسی
- ▶ اهرم حفظ قدرت روحانیت
- ▶ مانع عادی سازی روابط بین المللی
- ▶ نظامی گری به دلیل ترس از اصلاحات ساختار قدرت و ریسک از دست دادن آن شکل می گیرد.
- ▶ آیا میلیتاریسم موفق می شود؟